

„Ezt a tragédiát meg lehet magyarázni, de megérteni, soha!”

Hauser József nyugalmazott iskolaigazgató maga is átélte a kitelepítés szomorú hónapjait. A volt iskolaigazgató Budaörs város díszpolgára és évtizedek óta a német nemzetiségi hagyományok kutatója.

A háború után Budaörs szinte hermetikusan el volt zárva a világtól, úgy, hogy nemigen jutottak el a lakossághoz a hírek. Legföljebb a rádióból tudhattunk meg egy keveset, amíg a készülékeket nem kellett úgymond „beszolgáltatni”.

Semmi konkrétat nem tudtunk tehát a készülő tragédiáról — kezdi a visszaemlékezést Józsi bácsi. Úgy féltünk. Talán újból erre számítottunk? Az ostrom alatt is elég gyak-

ran összeszedték a férfiakat. Egy alkalommal például, amikor orosz fegyveresek összegyűjtöttek többszáz embert — én is köztük voltam — kihajtottak bennünket a repülőtérré. Nyilván azzal a szándékkal, hogy „kitapogassuk”, hol van aláaknázva a repülőtér. Ott kellett órák hosszat „totyognunk”. Más alkalommal a volt leányiskolába gyűjtötték össze az embereket és vitték munkára, például én magam is részt vettem a templom körüli sírok ásásában — ide temették el az elesett orosz katonákat.

1945-ben Budaörs lakossága mindezek ellenére megszállottan dolgozott, annak reményében, hogy a háború miatt kiesett termést mielőbb pótolja. Művelték a szőlőket — miközben persze arra számítani lehetett, hogy a termést esetleg már nem a gazda viszi haza. Voltak itt ugyanis „engedélyezett” főtolvajok, akik nemcsak a szőlőt dézsmálták. A gazdák még ma is név szerint meg tudják mondani: ki vitte el az utolsó sonkát, vagy az oldalszalonnát a spájzból. Ennél komolyabb dolog persze a kitelepítés. Csak akkor hitték el az emberek, hogy ez lehetséges, amikor az valóság lett.

1945. december 29-én megjelent a magyar kormány rendelete a kitelepítésről. A helyi pártok hogyan reagáltak, és a lakosság hogyan szerzett tudomást róla?

KUNDMACHUNG

Bezüglich der Rückgliederung der Deutschen ( ) Ungarn nach ihr Mutterland wird bekanntgegeben:

Laut Beschluss der Berliner Konferenz der alliierten Dreimächte werden die deutschen Einwohner Polens, der Tschechoslowakei und Ungarns nach Deutschland übersiedelt.

Diese Verfügung ist keine Strafmassnahme den deutschen Einwohnern gegenüber, sie kehren ja nach ihr eigentliches Heimatland, zu ihren Rassenbrüder, in einen Verwandtenkreis zurück, wo für ihren Lebensunterhalt bereits am weitgehendsten gesorgt wurde.

Die aus Ungarn nach ihr Mutterland zurückkehrenden Deutschen werden in eine Zone Deutschlands unter amerikanischer Besetzung übersiedelt.

► Budaörsön elég sok tagja volt a kommunista pártnak. A parasztpárt, amelynek itt félelmetes hírű vezetője volt, ha nagyon durván akarok fogalmazni, akkor azt mondom; a kommunista párt végrehajtó szerveként működött. A kisgazdapárt helyi tagjai voltak az akkori ellenzék, de nem igazán tudtak mit tenni, hiszen a kommunista és parasztpárt megakadályozta őket.

Egy vasárnap délelőtt 1946. január elején községünket megszállta egy rendőralakulat, és lezárta a kivezető utakat. Ez a rendőrszázalaj három századból állt. A zászlóaljjal sok nyomozó és politikai rendőr jött. A lakosság mozgását a községen belül nem akadályozták, csupán a ki- és belépést ellenőrizték, illetve gátolták. Az emberek körében persze nagy riadalom támadt. Órák alatt tűzvészként terjedt a hír: mindenkit kitelepítenek Németországba. Hihetetlenül nagy volt a nyugtalanság, hiszen senki nem tudta mit kell tenni. Ellenállásra természetesen nem lehetett gondolni, bár voltak rendőrök, akik erre buzdítottak. Hamarosan azonban Budaörs különböző pontjain plakátok jelentek meg magyar és német nyelven „Tudnivalók” címmel. A plakát szövege azt hirdette: „a német lakosság anyaországba — Németországba — hazatér...”; „...áttelepülnek mindazok, akik a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmával magu-

kat német nemzetiségűnek, vagy anyanyelvűnek vallották, vagy magyarosított nevüket német hangzásúra változtatták vissza, továbbá azok, akik a Volksbundnak, vagy valamely fegyveres német alakulatnak (SS) tagjai voltak”. Közli továbbá, hogy a csomagban „...személyenként 7 kg liszt, tészta, vagy kenyér, 1 kg zsír, 2 kg húsnemű, 2 kg hüvelyes és 8 kg burgonya lehet. ...magukkal vihetik legszükségesebb ruha- és ágyneműjüket, kéziszerszámaikat és háztartási felszerelésüket...”

Hogyan zajlott le a gyakorlatban a kitelepítés?

► Hétfőn hajnalban a Komáromi és Széles utcában és az ezek környékén lakókat dörömböléssel ébresztették fel, és tudomásukra adták, hogy még a délelőtti folyamán jelentkezni kell a község-házán, 50 kg-nál nem nehezebb csomagjaikkal. Az áttelepítő bizottság, a nemzeti bizottság mentesítő bizottsága javaslata alapján eltekinthetett a kitelepítéstől. Eleinte nagyon sokan próbáltak mentesítést szerezni, akinek azonban nem volt okmánya, sorsa e bizottság jó- vagy rosszindulatán múlott. Mentésül szolgálhatott az 1941. évi népszámláláskor az anyanyelvre és nemzetiségre vonatkozó igazolás, amit a Statisztikai Hivatal adott ki. Ekkor azonban már igen nehéz volt ezt beszerezni.

Ha jól tudom, ez Józsi bácsinak megvolt.

► Igen, nekem sikerült beszerezni. Amikor elmentem a Statisztikai Hivatalba — gyalog, mert a villamos nem járt —, ott több száz méteres hosszú sorban álltak már az emberek a pest környéki településekről, mindannyian igazolásra várva. A portás kettesével engedte be

őket, és meglehetősen lassan fogyott a sor. Kértem, engedjenek előre, mert nálunk Budaörsön már elkezdődött. Döbent csend fogadott, és akkor ott mindenki megértette a valóságot. Előreengedtek és így soron kívül megkaphattam az igazolást. Később már csak írásban lehetett kérelmezni ezek kiadását, de a legtöbb esetben ilyen válasz érkezett a Statisztikai Hivataltól: „Összeíró lapja a háborús események során elvesztett.” Így sok olyan családot is kitelepítettek, akit a rendelet szerint nem kellett volna. Ezzel kapcsolatban a székesfehérvári püspök, Shvoy Lajos levelet is írt Pest megye főispánjához: „... megdöbbenve olvastam, hogy azokat, akik a népszámláláskor... magyar nemzetiségűnek, de német anyanyelvűnek vallották magukat, a kormány szintén kitelepítendőnek ítélte. Azonnal beadvánnyal fordultam a miniszterelnök úrhoz, és az amerikai misszió vezetőjéhez, híveim megmentéséért...” (Budaörs nem tartozott a püspökséghez — a szerk.) Pest megye főispánja azt válaszolta: „...Mentesítésre az az egyén kerülhet, aki cselekvő tagja volt valamely

demokratikus pártnak, vagy pedig bár német anyanyelvűnek, de magyar nemzetiségűnek vallotta magát, és azt hitelt érdemlően igazolja”.

Mikor indult el Budaörsről az első szerezvény?

► 1946. január 19-én gördült ki az első vonat a helyi pályaudvarról. Az embereket csomagjaikkal egymás hegyére-hátára zsúfolták. Mikor a „berakodás” megtörtént, jöttek a nyomozók, és ami tetszett nekik, például kötőgép, kis hordó bor, élelem, azt elvették. Síró férfiak, jajveszékelő asszonyok intettek búcsút, miközben a magyar himnuszt énekelték. Budaörs lakosságát hét szerezvény vitte az ismeretlen Németországba. Az első vonat a földig lebombázott Mannheimbe poggyász nélküli, éhező emberekkel érkezett meg. Az utolsó kitelepítés községünkben 1947. augusztus 23-án történt. Akkor nyolcvan családot vittek el, őket a keleti zónába, a volt NDK területére. A zaklatások 1948-ig tartottak, és csak az 1949-es alkotmány fektette le; „minden magyar állampolgár nemre, fajra és val-

lásra való tekintet nélkül egyenjogú polgára a Magyar Népköztársaságnak”, de a végleges rendezés csak 1950. március 25-én jelent meg, amely többek között kimondja: „...a kitelepítésnek vége”; „...aki kivonta magát a kitelepítés alól, nem büntethető”.

Ön nagyon sokat foglalkozott a német nemzetiség kitelepítéséről szóló dokumentumok feltárással. A Budaörsre vonatkozó anyagokat pedig szinte teljes egészében feldolgozta. Miért?

► Úgy gondolom, Budaörs mai lakossága nagy részének csak hallomásból van tudomása ezekről az eseményekről. Én megpróbáltam levéltári anyagokra támaszkodva, tárgyilagosan feltárni a történéseket, amelyet jó lenne megismertetni az emberekkel. Egyrészt, hogy emléke maradjon ennek a nagyon szomorú időszaknak, másrészt okulásul az utódoknak: nehogy megismétlődhessenek hasonló tragédiák, amelyeket megmagyarázni talán meg lehet, de megérteni, soha!

(Folytatjuk)
Szilágyi Eta